

ԳՐԱԽՑՈՍՈՒԹԻՒՆ

ТОЛСТОЙ, Л. Н., графъ. — Воскресенье. Москва, 1900.

569 էջ. գինը 75 կոպ.

(ՏՈԼՍՏՈՅ, Ն. կոմս. — Յարութիւն վէպ)

Ռուսական վիպագրութեան պանծալի պարագլուխը Գալիս է պատահման գրական աշխարհին «Յարութիւն» վերնագրով վէպը, որին անհամբեր սպասում էին Տոլստոյի ներկայ վէպը նշանաւոր է թէ հոգեբանական և թէ հասարակական փոփոխութեան շուրջը, Նա շուրջում է զանազան խնդիրներ, որոնք մի օր լուծւին պիտի որոշուի իրենց, եթէ միայն Ռուսիան վճռապէս ընթանալ լաւագործական շարժում, Բայց վէպի ծանրակէտը գլխաւորապէս լինում է այն նուրբ և խորհրդաւոր անցքերի վրայ, որոնք կատարւում են մարդու ոգեկան աշխարհում:

Վէպի գլխաւոր գործող անձնաւորութիւնն է իշխան Նեխլիւզովը, որը համալսարանական կեանքում համարւել է մի համակրելի և քաջասիրտ իր ազնիւ գաղափարներով: Նորա վերաբերմունքը շէպի բարոյականութեան սկզբունքները եղել էր շիտակ և արդար Բայց ժամանակի նթացքում նրա համար սոսա են

գալիս կեանքի այնպիսի պայմաններ, որոնց շնորհիւ նա չեղում է իր ներքին գաղափարներից և անձնագործ լինում լոկ անասնական բնագոյններին: Երկրորդ հասկում իշխան Նեխլիւզովը ունեցած է ամենամաքուր կարծիք սիրտ մասին: Նորա աչքում սէրը մարդու համար հոգու վսեմ սրահանջ է, որ պիտի նրբացնի և ազնւացնի երկու սեռի մէջ լինելիք կեանքի խորհրդաւորութիւնները: Փաշտօնով ալս մտքերը՝ Նեխլիւզովը հանդիպում է ուսանող ժամանակը իւր մօրաքույրերի մօտ խեղճ որը աշխատ, որ ընդունած է սոցա մօտ իրեն աշակերտուհի, բայց որ մինն ունի ժամանակ փան փոփոխութիւն է կատարում: Սրբորդ Ատալիշա Մատւոյան՝ Նեխլիւզովի ազգականների սօրն է սփռում իր ընդանեկան կրթութիւնը, որը իսկապէս պիտի կարողանար ճշանրապէս պիտանի մարդ դարձնել հակառակ այն սոսկալի պայմաններին, որ կորստեան է մատնում բոլոր

անձնոշ և որք երեխանց և որոնց հետ ճերկալ օրէնսդրութիւնները, աւելի քան անարդար են վարւում: Իր ազգականների տանը մի քանի անգամ օրիորդի հետ հանդիպելով՝ Նեխիլէտովը սիրահարւում է Մասլովային ամենամաքուր սիրով: Այդ սէրը ծագում է Նեխիլէտովի կեանքի ահա չըջանում, երբ նա նւիրած է ամենալուրջ ընթերցանութեան, երբ նա հասարակական գիտութիւնների մասին գրքեր կարդալիս՝ ուշքը զրաւած էր հասարակական ահա խոշոր խնդիրներով, որոնք զբաղեցնում են ընդհանրապէս բոլոր քաղաքակիրթ աշխարհը և մասնաւորապէս Ռուսիան: Ինքը Նեխիլէտովը խոշոր հողատէր է: Եւ որովհետև Ռուսիայի համար հողատիրական խնդիրը կարևորագոյն տեղն է բռնում ժողովրդական տնտեսութեան մէջ, հետևաբար և Նեխիլէտովի մոքերը կարգացւած գրքերում կենտրոնանում են հողատիրութեան և սրա հետ սերտ կապ ունեցող գիւղացիական խնդիրների վրայ: Այս վերաբերմամբ Նեխիլէտովի մոքերը վերանորոգիչ են, նա ճերձնւած է լառաջգիմութեան, ահա համարձակ գաղափարով, թէ գիւղացիական սեփականութեան ձևերը պիտի փոխւին և աւելի արդար դառնան, Առհասարակ նրա աշխարհայեացքը ալ հասարակական խնդիրների նկատմամբ նույնպէս համակրելի է և լամենաչնդէպս ոչ մի կերպ չի հակասում դաբուս լառաջադէմ պահանջներին: Կեանքի ահա գաղափարական շրջանում Նեխիլէտովը մտնում է Պետերբուրգ զինուորական ծառայութեան մէջ և մի քիչ ցետոյ

նա հասնում է սպայի աստիճանին: Ուրեմն Նեխիլէտովի համար սկսում է նոր կեանք, որ ոչ մի առնչութիւն չունի իր նախկին գաղափարների հետ: Բոլորովին ճիշդ է այն տեսակէտը, որ կեանքի պայմանները ընդունակ են մարդկանց հոգեպէս և բարոյապէս փոխելու: Նեխիլէտովը սկսում է ալանդակել և նրա հոգու պարկերը ալ ևս չէ ներկայացնում այն ազնիւ չարկութիւնները, որոնցով թուում էր թէ օժտւած էր: Զնշխ կեանքի շնորհիւ, նրա ոգին կորցրել էր իր ինքնուրոյնութիւնն ու անկախութիւնը: Նրա նախկին հաւատքդէպի իր ներքին աշխարհը յետմացել և ընկել էր: Նա վարակւել էր այն նիւթապաշտ և եսասեր հաւացքով, որ նույն իսկ անասնական արարքներն է արդարացնում: Երբ նա պարտաստւում էր պատերազմ գնալու իր հայրենիքը պաշտպանելու համար՝ ճանապարհին մտնում է իր մօրաքույրերի տունը սոցա իբրեւ թէ հրաժեշտ տալու: Բայց իսկապէս կատու Մասլովային տեսնելու համար: Այստեղ Նեխիլէտովի կոյր կիւքը ստանում է իր լանցատու բաւարարութիւնը, զրկելով Մասլովային բռնի կերպով կուսական պարւելի: Ոճրագործ Նեխիլէտովը զօրով տալիս է զարհուրած աշջկան մի 100 ուրկիանոց, կալծելով, որ աշպիտով քաւեց իր գարշելի արարքը:

Արդէն այս սորոր ձևը, որով Նեխիլէտովը փորձում է թօթափել իրանից առեանդութեան մեղքը՝ ցոյց է տալիս նրա բարոյական անկման աստիճանը: Եւ որք իսկ մեծ չարժաւորութ էր պէտք, որ կարողանար կրկին

հասցնել Նեխիլւոյովին ոգու աշն
բարձրութեանը, որով մի ժամանակ
նա փալլում էր, և նրան ներուարար
քաւել փար իւր գործած մեղքը,
Թեթարդ Մասլովան ալդ ձեով մա-
տընում է անառակ կեանքի, որը,
իբրեւ արդիւնք մեր անառոյջ հա-
տարակեան. պալմաններին, հազա-
րաւոր զոհեր է փանում առեւան
գած և բռնարարած անմեղ և ան-
տէր աշխերանցից: Անցնում է փասն
փարի աշն չարարաստիկ օրից, ուր
Նեխիլւոյովը իրան շափապարօքել էր
առեւանգոյ մարդու ստոր անւան: Նա
ալդ ժամանակամիջոցում դա ըծած էր
երդեւալ շափաւոր ռոտակեան մի
քաղաքում: Մի օր նիտի ժամանակ
Նեխիլւոյովը անսպասելի կերպով
քրէական լանցաւորներին չարքում
դեմնում է իր առջև և ճանաչում
կատիւչա Մասլովաին, որ մեղադրու-
ում էր մի վաճառականի թունաւոր-
ման մէջ, որից Նիւրանոցում փոշ էր
գողացել: Գափարանը շափապար-
փում է Մասլովաին չորս փարի փա-
րածանակիւր աշխատանքի Սիրիում:
մինչդեռ ալդ թող ու թշւառ կիներ
անմեղ էր իսկապէս, միայն մարդիկ
և պալմանները մշել էին նրան յէսլի
կենդանի մարդկանց ալդ յժոխքը:
Եթէ մարդս զուրկ չէ աշն զգացու-
մից, որով բնութիւնը օժտել է ալս
աշխարհում բոլոր կենդանիներից
բարձր համարող էակը, եթէ մար-
դուս գոյութեան վեհութիւնը կալա-
նում է մարդասիրութեան զաղափա-
րի շնորհի մէջ, ապա Նեխիլւոյովը
պիտի զգացէր և չարժէր աշն փե-
տարանից, որ նրան ալժմա ներկա-
լանում էր և թափանցում միայն

նրա սրտի խորքերը, որովհետեւ մի-
այն նրան է հասկանալի փետարանի
տարաստիւր իբրեւ երդեւալ շափաւոր
նա պարտաւոր է լանցաւորին դա-
րել արդար, մինչդեռ առանց Մաս-
լովաի գործը քննելու էլ նա չափ
լաւ գիտէ որա անմեղութիւնը: Մաս-
լովաի լանցաւորութեան սկզբնա-
պարճաւոր ինքը Նեխիլւոյովն է և
ապա մասամբ աշն մարդիկը, որոնք
օգտել են Մասլովաի ընկած թող
բնաւորութիւնից՝ նրա ձեռքով լան-
ցանքը գործելու, որպէս զի ի-
րանք անմեղա մեան և նիւթապէս
չահին: ԶԲ որ արդարաշափութիւնը
Մասլովաի նման չափ անմեղ ներին է
շափապարտում, որոնց համար ոչ ոք
չէ պատասխանում: Ներկալ յէպքում
միակ պատասխանատուն ինքը Նեխ-
իլւոյովն է, որը արդարաշափութեան
պաշտոն է վարում: Արեմն միանգա-
մայն անարդար և անխիղճ շափա-
կարութիւն, որ բոլոր և վրդովմունք
է բարուցանում ալժմ շափաւոր Նեխ-
իլւոյովի մոքում և սրտում: Նա չափ
է աշխատում որ շափարանը Մաս-
լովաին արդարացնի, բալց չի լաջող-
ւում. երդեւանների ձայների մեծա-
մասնութիւնը արդարացնելուն հա-
կառակ էր: Ալս մարդկալին անողորմ
վճիւր չարքում է Նեխիլւոյովի թըմ-
րած խիղճը, որ սպասում էր մի
վսեմ հոգեկան ըտպէլին արթնացնե-
լու համար աշն ազնիւ բարկութիւն-
ները, որոնք փրկութեան դուռը կը
բանան նրա քաւող հոգուն: Նա
մեղաւոր է և պիտի քաւի իր
մեղքը: Ահա աշն պատկիրանը, որ
նրա համար ամենաազնիւ ղէնքն է
ազատելու Մասլովաին կափարեալ

անկումից, Ոչ մի շփարուծիւն նրան
եւր չէ կանգնեցնում իր ընտրած նւի-
րական նպատակից, որ նրա համար
կեանքի խնդիր է: Նախ նա տես-
նըւում է Մասլովաի հետ բերդում և
հերոսաբար աղերսում և աւաչում է
նրա ներողութիւնը աչն չեղին թըշ-
ւառութեան համար, որի պատ-
ճառը ինքը Նեխլիւշովը է: Սա ամ-
բողջովին խոստովանում է իր մեղքը
Մասլովաին և երբեք հանելու ճո-
րան աչք սոսկալի շրուծիւնից: Նա
դէմ առ դէմ չաչտնում է Մասլովաին
իր անհուն սէրը և վճիռը ամուսնա-
նալու նրա հետ: Բայց մի կին, որ
դեռ պիտի Սիբիր ուղարկուի տաժա-
նակիր աշխատանքի պատրիժը կրելու,
աչք ասորձանի վրայ կանգնած արդէն
չի հաւատում և հեգնօրէն արհամարում
է Նեխլիւշովի աղերսանքն ու խոս-
տովանանքը: Իշխան Նեխլիւշովը
աչնքան խղճահարեւ է, որ ճնա-
լած իր իշխանական դիրքին վեհ-
անձնաբար խոնարհւում է Մասլո-
վաի առջև, աշխատելով սորան հա-
մոզել իր ալժմեալ անկեղծ սիրոյ մէջ:
Նա երբեւ չ ազատել Մասլովաին
աչն շփոխալին կապանքներից, որոնց
նա դատապարտած է դատարանի
ձեռքով: Նեխլիւշովը խնդրամատուց
է լինում տէրութեան ծալրագոյն
դեանին՝ Սենտրին դատարանի վճիռը
բեկանելու համար, բայց նորա աչք
խնդիրը մնում է անհեղինակ: Սրա-
նից չեղող խնդիրք է ուղարկում
Բարձրագոյն անառն Մասլովաին
ներեւու համար, լուսալով աչն ան-
գամ իր նպատակին հասնել, շնոր-
հիւ մասամբ իր չաչտնի կապերին
կառավարչական շրջաններում: Պե-

տերբուրդից հրաման ստանալուց ա-
ռաջ՝ նա ուղևորում է Սիբիր մի
շարք զանազան լանցաւորների և
Մասլովաի եղբից: Ճանապարհին
լաջողեցնում է տեղափոխել տալ
Մասլովաին անտանելի քրէական
լանցաւորների միջից քաղաքական
լանցաւորների մօտ, ուր Մասլովան
գտնւում է աւելի վաղելու պալման-
ների մէջ: Ապտեղ Մասլովան մօտիկ
ծանօթանում է մի համակրելի և
զարգացած քաղաքական լանցաւորի
հետ և սիրահարւում նորան, աչնպէս
որ նոքա երկուսն էլ վճռում են ի-
րար հետ ամուսնանալ: Սիբիրում
արդէն Նեխլիւշովը չաչտնում է
Մասլովաին ստացած Բարձրագոյն
հրամանը, որ փոխում է տաժանա-
կիր աշխատանքի պատրիժը ազատ
բնակութեան Սիբիրի ոչ հեռաւոր
տեղերում: Աչք ժամանակ Նեխլիւ-
շովը իմանում է նոցանից սոցա ա-
մուսնանալու վճիռը, որ խոր վիշտ է
պարծառում նորա վերածնող ազնիւ
ոգուն, աչն ոգուն, որ սիրովանք էր
գրել Մասլովաի վերաբերմամբ գոր-
ծած մեղքի քաւութեան մէջ: Մաս-
լովան հէնց չառ շնորհապարտ լինե-
լով և սիրելով նորան՝ հրաժարեց
նորա հետ ամուսնանալուց, չ'ուզե-
նալով վարժարացնել նորա աչն
օրինաւոր կեանքը, որով նա ուզում
էր աշուհներն ապրել: Նեխլիւշովը
հաչտեւելով և խոնարհելով աչն միքի
առջև, հանգստութիւն է գտնում
միմիաչն աչն գիտակցութեան մէջ,
թէ նա կատարեց իր մարդկալին
պարտաւորութիւնը:

Տոլստոյը վերլուծում է մի մար-
դու ողբ, որ ալլալեւելուց և ընկնե-

լուց լեզու՝ վերածնունդ է և բոլոր
լարուցանում իրականութեան մի
քանի խոշոր ֆաբրիկի դէմ, որոնք
վիշկնում են մեզ հասարակութեան
մէջ գոյութիւն ունեցող անարդա-
բութիւնները։ Տոլստոյի շոշափած
խնդիրները ներկայ վէպում նոր
չեն, բայց ունին, հարկաւ, ընդ-
հանուր բնաւորութիւն։ Գիւղա-
կան հողատիրութիւնը առաջ է քե-
րել անհարթութիւններ և անհաւա
սարութիւններ հողաբաժինների վե-
րաբերմամբ։ Սա մի ընդհանուր մեծ
խնդիր է, որ սպասում է բաւարար
և արդար լուծման, և որը անկաս-
կած Ռուսիայի համար առաջնակարգ
գեղ է բռնում։ Տոլստոյը լանձին հո-
ղատէր իշխան Նեխիլաշովի ուշք է
հրաւիրում է այն հողատիրական
պայմանների վրայ, որոնց փոփոխու-
թեանն է սպասում ռուսական գիւղա-
ցիութիւնը։ Մինչև անգամ արդա-
բութեամբ փողորում այնպիսի խո-
շոր հողատէր, ինչպէս Նեխիլաշովն
է, իր հօղերը տալիս է չունեւոր գիւ-
ղացիներին մի կապալագնով, որից
իր չափնի բաժինը հանելուց լե-
զու մնացած կապալագինը չեղ և
վերադարձնում գիւղացիներին ի-
րանց մշտական կտրիքների համար։

Գալով շոտապարուածներին խնդ-
րին՝ Տոլստոյի աչքում նոցանից չա-
տերը անմեղ են և դատապարտւած
են լինում անհիմն և սխալ կերպով
Համաձայն ներկայումս տիրող հա-
լեացքներին, հասարակութիւնը ին-
քըն է մեղաւոր իր կազմով լանցա-
ւորների երևան գալուն, հեղեղաբար
ինքն է պատասխանատու լանցա-
ւորների չոր գործերի համար։ Ըստ

Տոլստոյի արդարադատութիւնը ըն-
դունակ է թափանցելու լանցաւոր-
ների մեղքերի սկզբնապատճառի
մէջ, որովհետեւ նա հաշիւ է պետեւում
մերկ ֆաբրիկի նեղ և դուրս համե-
մատ օրէնքների չոր գործադրու-
թեանը դիմում։ Դալիս է նորմալ
մի նոր մարդաբանական դպրոց, որ
բացատրում է մարդկանց լանցաւո-
րութիւնը օրգանական կամ բնածին
ժառանգած լատկութիւններով։ Նեխի-
լաշովը բացատրել ողու վնասն-
նութեամբ ներուարար քաւում է
իր արած մեղքը, գրեւորով փո-
փանք և միջթարածք իր ողու հա-
մար Մասլովի փրկութեան մէջ։
Այդ չափ համակրելի է մեզ, Բայց
քաւութեամբ պիտի արդեօք հաս-
նենք մեր ողու փրկութեանը, մեր
մեղքերի ներմանը, թէ՛ արդարադա-
տութեան ալ կարգերով, որ հասա-
րակութիւնները պարտաւոր են սա-
մանել։ Դրան Տոլստոյ պատասխա-
նում է—սիրելով միմեանց և հաւա-
քալով ճշմարտութեանը, մենք կը
հասնենք արդարութեանը։ Ոչ ոք
չի լանդդել հերքելու ալ նախա-
կան խօսքը, որով մարդիկ չնշում
են հաղաւոր դարձներ։ Ասկալն
պատմութիւնը ցոյց է տալիս որ
հէնց ալ դաշտաբարով ներշնչած
մարդիկ առանց վերացական պար-
ւերանքի իրազորմանը սողանելու՝
աշխատել են գիտակցաբար իրանց
կամքով մասամբ իրազորմել այն
ինչ որ արդարութիւնը խիստ պա-
հանջում էր։ Պէտք է աւելացնել Տոլ-
ստոյի մօքին, որ հաւատը ղեպի
ճշմարտութիւնը միշտ լաւաջ է քե-
րել հասարակական ինքնուրոյն կամք

որ հարթում է ալն ճանապարհը, որով
պիտի ընթանալ արդարութեան գոր-
ծը: Անշարժութեան մէջ մնալով և
չարիքների շէմ ոչ մի քալլ չանե-
լով՝ հասարակութիւնները փորձանքի
են մատնում ճշմարտութեան հա-
ւասրը, որ մեզ տոգորում է: Հասա-
րակութիւնները չառաջ են բերում

չարիքների և իրանց նոր կարգերով
էլ պիտի լուծեն ալ: Կարիքները,
Յամենայն Դէպս Տոլտուլի ալս գըր-
ւածքը նշանաւոր է զանազան տե-
սակէտներից, որոնք ընթեւոցողի
ուշքն են գրաւում իր մէջ պաւունա-
կող մտքերով:

Գր. Վարդանեանց